

JURNAL,

PENTRU RESPANDIREA ȘTIINTELORŪ NATURALE ÎN ROMÂNIA,

Redigat
de

Professor Dr. Iuliu Barașu și D. Ananescu.

Coprire: Omul și pământul, art. XII. Pelicanul. Istoria Vesuveului. Comunicațiuni științifice mici.

OMULŪ ȘI PĂMÎNTULŪ

Articolul XII.

Re'nvierea popórelorŪ.

<p>Amŭ veđutŭ cŭ popórele nascŭ, crescŭ și morŭ ca individele, acum putemŭ sŭ ne întrebŭmŭ, óre re'nviađŭ popórele dupó mórtea lorŭ saŭ nu? la omulŭ individuale, re'nvierea este o dogmŭ theologicŭ, o credință intr'unŭ faptŭ su-</p>	<p>pra-naturalŭ, unŭ miracolŭ eșitŭ din calea naturalŭ, prin urmare nesupusŭ la nic'unŭ esamenŭ științificŭ; dérŭ la popóre, óre totŭ așia este saŭ intr'altŭ felŭ? Aici se aratŭ o diferență mare între vieța individuale și a popóre-</p>
---	---

lorū; fiindă-că reînvierea popórelorū numai este o dogmă teologică, supra-naturale, ci unū faptū naturalū și istoricū: Grecia, Italia și Belgia suntū asemenea fapte, póte că viitorulū va mări mai multū numérlū popórelorū reînviatē.

Să studiamū acumū: de unde vine acéstă diferență între viéța individuale ș'a popórelorū? și care suntū condițiunile fizice alle acéstei reînvieri; fiindă-că decă este probatū că acéstă reînviere este unū actū fizicū, negreșitū că trebuie să se urmeđe dupe legi fizice.

Décă observămū cu atențiune reînvierea popórelorū, o să vedemū că într'adeverū nu este în privința acésta, între viéța popórelorū ș'a individelorū o diferență așia de mare, precumū póte că ne amū închipuitū la prima vedere.

Într'adeverū, morții nu reînviédă în mormintū, déră reînviédă sub bolta ceriului. Ossemințele respite alle unū omū, mortū de bătrînețe saū de oftică, nu se mai punū de sine la locul lorū spre a reincepe o viéță decrepidă, de bătrînețe saū rósă de oftică; dară în locul acésta, aste osseminate începū o viéță nouă; elementele de care cadavrele suntū compuse intră în combinațiunī nuoe, devinū flori, ființe însușite și chiarū ómeni din némulū, póte și din familia mortului; așia se perpetuédă viéța din sinulū morții; așia se continuă viéța individilorū morți, necapabili d'a trăi, prin reinceperea altorū viéțe de indiviđi tineri, verđi și próspeți.

Îns'acéste reinceperi a unei viáței nuoe, nu se urmédă îndatā dupó stingerea celloorū vechi, ci trecū mulți ani pînă cândū acéstă metamorfosă mare se termină în pământū, aerū și în celelalte vetre creative misteriose alle Naturei.

Unū proces analog se urmédă la reînvierea popórelorū. Când unū poporū a muritū de decrepitate, bătrânețe saū chiarū „cu dílle“ necapabile de a mai trăi, cadaverulū lū se înmormintédă în mormintulū istoriei, ellū a încetatū d'a mai avea locū între popórele vii și s'a otărítū pentru dînsulū unū locū în cimiteriulū mare allū popórelorū mórte. Atunci se găsescū nisce ómeni lași care maltratédă remășițele acéstu poporū mortū, care scupă pe mormintulū lū; căci acești lași respectă numai pe aceia de care se temū, și de morți n'aū de ce să se témă; însă acești lași suntū și innoranți, fiindă-că nu știū că într'o dí póte acéstū cadaverū pe

care'lū aū maltratată, va reînvia, va deveni unū Hercule și va cere de la dînșii o socotélă terribile.

Reînvierea poporului se face ca și reînvierea individilorū în Natură. Elementele care compunū cadavrele unū poporū mortū, nu potū să se deștépte îndatā la o viéță nouă; căci ellū, care n'a fostū capabilū a menține viéța, cumū póte să fiă capabilū a reincepe viéța? Dar elementele acéstea desfăcēdu-se de combinațiunile lorū cele vechi decrepide și imposibili, vorū intra cu timpulū în alte combinațiuni noui, tinere și vitabili; atunci din poporulū mortū, va renasce unū altū poporū viū; din poporulū ofticosū va eși unū poporū cu o resuflare vigurosă. Negreșitū că fisionomia sa va fi ceva diferitā d'a mortului, dară va continua numele și viéța națională a celui mortū, și va însuși tradițiunile și va reincepe misiunea celui d'anteiū interuptā prin mórtea lū.

Să punemū acumū în paralelū acéstă teorie, a unele fapte istorice. Grecia și Roma n'aū reînviatū în starea și forma în care s'aū îngropatū, și ca să dícemū așia, în vestmintele lorū mortuarii; nici îndatā dupó înmormântarea lorū, ci reînvierea lorū s'a efectuatū mulți secolī dupe încetarea lorū din viéță; apoi acéste popóre la desceptarea lorū s'aū arătatā lumēi c'o altā fisionomiā și multū schimbate din aceea ce eraū, când aū luatū Adio de la alte popóre contimporane lorū. Grecii d'acumū nu suntū tocmai Elleii din timpulū confederațiunii Achaice. Italianii d'acuma nu suntū Romanii din timpulū lū Alaricū și Belgianii d'acumū nu sutū Flamanđii din timpulū căderei lorū sub domnia Olandesilorū.

Dară suntemū incredințași că, când o dată se va termina acéstū procesū allū metamorfosei, Polonia și ea va reînvia din mormintulū ei; acésta se va urma și cu alte popóre mórte și subjugate, alle căror elemente desfăcute se luptă căutāndū a intra în combinațiunī noui, spre a reconstrui o ființă de popor próspătū și vitabile.

Dară care suntū condițiunile favorabili și nefavorabili alle reînvierei popórelorū. Daca spre esemplu vedemū că mai tóte popórele Asiaticē care aū muritū, n'aū mai reînviatū.

O atențiune mai de aprópe arată că libertatea este condițiunea cea mai favorabilă reînvieri popórelorū, pe cândū despotismul este

causa fatală, nefavorabilă reînvierei unei națiuni.

Să explicăm această.

La ori ce stată despotice, viața națiunii este concentrată; într'un om, care este un autocrat; ellu este totu și lângă ellu nimini; ellu este ca să dicem așa, singura ființă viuă, incongiurată de cadăvre, care se mișcă numai ca automații printr'o forță împingătoare, care le vine din afară, adică diu partea autocratului. Un asemenea Stată sémănă deja înaintea morții sale, c'unu cimitiriu mare desolat și trist, unde intrându cineva i se stringe inima de întristare vedându atâta spațiu coprinsu de morți, incongiurându o singură ființă viuă, adică pe gardianul morților, acestu autocrată allu cimitirului. Este învederat că unu asemenea popor, care, chiar cându a esistat, viața lui era cum dice filosofia, o „vita minima“ (o viață mai de nimic), dupo mórtea lui nu va putea reînvia. La asemenea națiune vedem că, cându despotul era invinsu la unu resbolu de către unu altu despot și detronat, îndată și națiunea era mórta. Istoria morții popórelor din Asia nu este altu nimic de câtu istoria invingerii și destronării despotilor lor.

Tote se urmédă altu-felú la națiunile care au trăitú suptu regimulú libertăței. Libertatea este sufletulú vivifăcător allu unei națiune; la o națiune liberă, idea naționalităței se manifestă în tótă vigórea ei, nu într'unu singuru om, ci în miu de miu de suflete; aici esistă unu adevăratu organismu social însuflețitú; apoi cându se întâmplă ca o cauză extraordinare covârșitóriă se via să derapene acestu organismu social, ellu póte érá reînvia dupo legea invierei organelorú vitali, descrise mai susu.

Daca Elada în locu de Republică arú fi fostu o Monarchie autocrată, n'arú fi mai reînviatú; apoi și Roma monarchică, numai fiindu-că a păstratú în dílilele salle de nefericire nisce suvenirí mari de antica sa libertate municipale, a pututú să se scape d'o mórte nerevocabilă și eternă; numai această a făcutu că, după derimarea Imperiului Romei, s'a formatu în Italia nisce grupe mici de state debile, dară multu sauc pucinu libere și în care, mai cu sémă libertatea municipale era atátu de desvoltată în câtu, câte odată municipiulú era și guvernulú supremu și președintele municipalú era și capulú statului (spre esemplu: la Genova, Veneția, Florența, etc). Acéstă circumstanță a făcutu că acumú, după atíți secolí, Italia a pututú reînvia, și apoi ce reînviare, cu ce strălucire!

Asemenea și Belgia este datóriă reînvierea sa națională instituțiilorú sale liberali municipale, cari nici chiarú mâna de ferú a unui Filippu II. din Ispania, n'a pututú să le dărime.

Eaccă o lecțiune mare pentru popóre: cu cât vorú fi mai libere, cu atita vorú fi mai ferícite în timpulú esistenței lorú naționale; apoi vorú avea și garanța că, cându evenimentele extraordinariu fatale, vorú veni a derima esistența lorú naționale, vorú poseda atunci cu atâta mai multu condițiunea necesariă pentru reînvierea națională, cu câtu vorú avea unu trecutú mai gloriosu plinu de cultura libertății Statului ș'a municipielorú, care este basa libertății Statului ș'a ideilor naționale, și cu atát vor avea mai multe speranțe pentru nemortalitatea națiunii care este în istoriă unu faptu multu mai probatú de cât nemortalitatea individuală în filosofă. *)

B.

*) Cu acest articol s'a terminat definitiv seria articolelor „Omul și pământul.“

Pelicanul.

Dintre tóte animalele, passerile sunt care atrag mai mult privirea noastră încă din copilărie, fiind că nici ntr'o classă ca aici nu se găsesc așa de bine combinate: frumusețea formelor, diversitatea colorilor, varietatea cântărilor și gentilețea miscărilor.

Passerile sunt cei mai favoriți óspeți ai Naturei, căci viața lor întreagă nu este de cât o poezie; și ntr'adevăr, când este vorba de

amorul matern, de fidelitatea conjugală, de amicitia pură, unde găsește păetul materie mai nesleibilă și comparațiuni mai drepte de cât în classa passerilor? Filomilla și Columbella au fost tot-d'auna subiectul de prelecțiune în cântecile poezilor; care alt are frumosul privilegiu d'a străbate aerul cu atâta repeđiciune d'a călătorii cu atâta libertate peste mări și océne ca o passere? Unde găsim noi fenomene și instincte mai admirabile.

de cât la densele. Nu este niminî care să nu fi observat cu câtă ardóre dîdesce o passere cui. bul, clocesce ouăle, îngrijasce de progenitură, s'celle mai multe arată o legătură strânsă și francă către socia lor. Mulți pôte chiar din public fără să fi studiat istoria Naturale, se vor fi încredințat că la nic'o grupă de animale instinctul sociabilităței ș'al conservățiunei speciei nu este mai bine desvoltat de cõt la passeri. Forma corpului lor inspiră ôre care bucurie mai cu sémă copiilor. Cercați de puneți în'aintea unui copil care n'a veđut încă animale: o piscă, o passere, o bróscă și un pesceși veți vedea cu mirare că copilul se uită la tôte și întinde mâna numai spre passere, pentru că forma ei 'i place mai mult de cât a cellor-l-alte.

Să 'ntindem și noi mâna și să alegem una dintr'aceste passeri cu care să întreținem publicul nostru într'acest articol. Alegem Pelicanul; însé mai 'nainte d'a intra în descrierea acestei passere în parte să arătăm pe scurt caracterele generale alle passerilor acuatice din care Pelicanul face parte.

Forma esteriór'a acestor passeri, arată în destul că elle sunt navigatorii, și locuitorii naturali ai elementului licuid; corpul lor este arcuat și boltit ca o corabie și pôte că dupo formelor a copiat omul primele corăbii; gâtul lor înălțat p'un pept eșit afară represintă destul de bine prua (partea d'nainte) a corăbiei, cõda scurtă servă de cãrmă, piciórele cu palmurile lor, de lopeți. Viața lor se petrece pe ape și pare că s'ar teme de uscat, cu tôte că sunt p'între densele multe care trăesc și pe uscat; apa este pentru densele un loc de rapaos și de plăceri, unde tôte funcțiunile lor se fac mai liber, unde tôte miscările lor se esecută cu înlesnire și cu grăție.

Videți cum Lebăda plutesce lin, saú despică unda cu majestate; se giócă, se amasă, se affundă și reapare cu miscări plăcute și grațiose; sulcele ondulații și frageda'i energie anunță și esprimă sentimentele pe care este fondat ori ce amor: d'aceea Lebăda este emblema grației, prima trăsură care ne frapă chiar mai'nainte de cõt aceea a frumuseței.

Tôte passerile acuatice dnc o viață mai pacifică și mai pucin penibile (ostenitóre) de cât a cellor-l-alte passeri; elle întrebuinteđă mult mai pucină

forțe ca să 'note de cõt cele-l-alte ca să sbõre și morsurile lor sunt mai inocente. Fiă care specie se adună printr'un sentiment de amor natural; nic'o passere acuatice nu atacă pe semena sa, nic'una nu face victimă p'alta, și'ntr'acéstă mare și linistită națiune nu se vede nic'odată cellu-mai puternic supărând pe cellu mai slabu: cu totul deosebit d'acești tirani ai aerului și ai pământului care tot-d'auna în resbel cu semenii sei și nu se țin de cõt numai de jafuri, popoul aripat al apelor pretutindini în pace cu ellu însuși, nu s'a mângit nic'odată cu sânge de specia sa, respectând chiar pe tôle passerile în general, se mulțimesce d'un aliment mai pucin nobil și nu întrebuinteđă forța și armele de cõt în contra genului desprețuitor al reptiliilor și genului mut al pescilor. Mai tôte sunt mai vorace de cât passerile terestre și multe dintre densele precum rațele, goelandi etc. devoră cu lăcomie mortăciuni de ori ce animale.

Dar Natura acordând mari prerogative passerilor acuatice le a refusat unul din celle mai nobile attribute: nic'una n'are voce, și ceea ce s'a dișu despre cântecul Lebădei nu e de cât o fabulă; căci nimic nu este mai real de cât marea diferență ce se află între vocea passerilor de uscat ș'aceea a passerilor pe apă: aceste din urmă o au fõrte aspră și sgomotósă ca să se audă de departe și să resune pe nemărginita 'ntindere a țămurilor mărilor.

Võcea lor tristă n'are nimic a face cu accentele flexibile (mlădióse) și dulci, nici cu plăcuta melodie cu care passerile nõstre de câmp, animă drumbăvile celebrând primavara și amorul: ca cum elementul îngrositor, marea, unde domnesc furtunile, a depărtat pentru totu d'auna aceste plăcute passeri al căror cântec pacific nu s'aude de cât în frumósele dille de vară și 'n noptile line, și n'a dat passerilor ei de cât tonuri grósolane și selbatice care se confundă cu sgomotul furtunelor ș'alvalurilor.

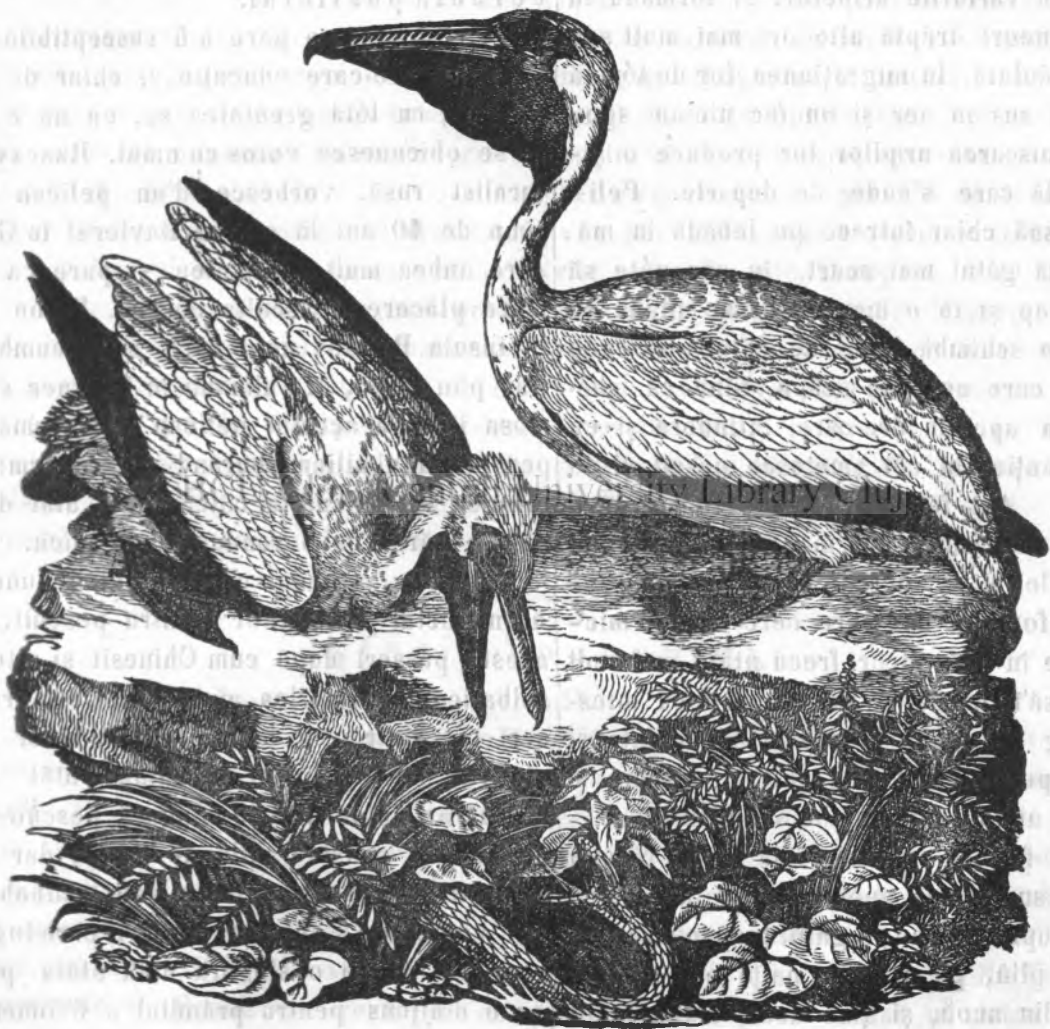
După ce am arătat caracterele generale alle passerilor acuatice să venim asupra pelicanului ce ne am ales.

Cei-vechi au dāt acestei passeri duoe numiri; pelican și onođrotal, acest din urmă se raportă la võcea lui bizară ce aș comperat'o cu sbieretu unui măgar. Klein credea că scõte acest sunet sgomotos cu gâtul băgat în apă, fap-

tu! nu e adevarat fiind-că sunt pelicani care trăesc și pe uscat și se aude vocea și țipetile lor de departe. Probabil c'acest naturalist care n'avea nic'o methôdă în observațiunile sale l'ă a cofundat cu Butorul dintre pesserile alergătore. Elien în operile sale vorbeste de pelican și l'ă numesce Ceta (acest nume însemnează grecesce o ghilcă, o gușe), dar nu se scie pentru ce ell'ă l'ă da de passere din India pentru că fără n'doială se afla încă d'atunci în Grecia.

Primul nume Pelican a fost subiectul unui

disprețu a traducătorilor lui Aristotel și Pliniu; ei au tradus Pelican prin Platea și au confundat pelicanul cu spatula; însuși Aristotel vorbind de pelican că 'nghițe scoici marine și le lăpădă jumătate digerate, attribue un obicei ce se cuvine spatulei, căci sacul pelicanului nu este un stomac unde să se începă digestia, și fără nici un temei Pliniu cumpara maniera cu care Onocrotalu (pelican) inghițe și scôte alimentele ca animalele rumegătore. La densul nu e nimic care să nu fie în planul general al organizațiunei pa-

Pelicanul *Pelecanus Onocrotalus*

serilor; mai tôte au o gușă în care se grămădesc alimentele, pelicanul în loc s'o aibă în a'tru și pusă sub esofagă o are afară și sub cioc; dar astă gușe esternă n'are de loc căldura digestivă a celor-l-alte passeri, și pelicanul aduce într'acest sac bucal, alimente tot-d'auna prospele pentru puil sei. Ca să le scôtă afară ell'ă nu face de cât să apese acest sac pe pept, și acest act așa de simplu și natural a dat loc la fabula atât de general respindită, că pelicanul, și

deschide peptul ca să și nutrească puil cu propriul seŭ sânge, cu propria sa carne. Amorul și tandreța pelicanului pentru puil sei sunt proverbiale, pelicanul chiar este emblema amorului matern. Un fapt analog se observă și la porumbel, când scot puil: în timpul acesta gușilor secretă un licuid analog culaptele, care imbibă alimentele, le măio și ast-fel preparate le scôte afară sau le tórănă în gura puilor ce nu sunt încă în stare ase nutri singuri. Ce ima-

gină fidelă de amorul matern găsim la aceste două passeri! Ce admirabil instinct de conservarea speciei!

Pelicanul 'și face cuibul pe marginea apelor, pe pământ și prin stânci, cu toată conformația picioarelor lor palmate ca rațele tot pot să se pue și pe arbori; au sborul ușurel și le place să trăiască în societate.

La epoca migrațiunei lor se ved bande numeroase d'aceste passeri, compuse adesea de 2300 indiviși sburând toți unui lângă alții atingându-se cu vârfurile aripelor, și formând în aer o linie uneori dreptă alte ori mai mult sau mai puțin ondulată. În migrațiunea lor de toamnă se ridică mai sus în aer și nu fac nic'un sgomot, numai miscarea aripilor lor produce o șiuerătură surdă care s'aude de departe. Pelicanul egală, săă chiar întrece pe lebădă în mărime, are însă gâtul mai scurt, în aer pôte să stea mult timp și la o mare înălțime plană cu ușurință și nu schimbă locul de cât ca să cađe pe prada sa care nu pôte scăpa, fiind-că isbesce suprafacia apei la óre-care întindere și cu destulă siguranție, în cât ametește pescii și nu mai pot fugi. Ast-fel pescuesc pelicanii când sunt singuri, dar când sunt mai mulți sciū să varieđe miscările și să lucređe în concordie, atuncī se ved formând un mare cerc care'lu micșorədə din ce în ce în locuri frecutate mai mult de pesci, ca să'i prindă și să'i impartă cu înlesnire; ei merg tot-d'una la pescuit dimineața și seara, când pescii sunt mai mult în miscare și aleg locurile unde sunt mai 'n abundenția.

Este un frumos spectacol să vedă cineva cum răduesc suprafacia apei, se'nalță la o mică distanție d'asupra și cad cu gâtul țeapăn și cu sacul jumătate plin, pe urmă se'nalță ear cu pîtere și cad din nou, și ține acest manegiū pînă când largul lor sac este plin cu desêvirșire, atuncī se ducă să mănence și să digere cu încetu pe vr'o stâncă, unde remăn în repaus și ca ametiți pînă seara.

Pelicanul pescuesce în apele dulci ca și 'n apa mării, d'aceea se găsesce și pe râurile mari, precum: Volga și Dunărea; dar este singular că nu se țin numai pe locurile jöse și umede udate de riuri mari, ci frecută și țerrile celle mai uscate precum Arabia și Persia unde este cunoscut sub nume de purtător de apă (tacab);

s'a observat că fiind silit să'și depărteđe cuibul de apele frecutate de caravane, a-luce de departe apă dulce în sac pentru puii sei. Simplii musulmani đic cu religiositate că Dumneđu a poruncit acestei passere să frecuteđe pustiulă ca să adăpe la trebuință pe pelerinii care merg la Meca, precum altă dată ellu a trimis eorbul ca să nutrască pe Eli în pustie: d'aceea Egipțeniī făcënd allusie la maniera cu care astă mare passere păstrədə apa în sacul bucal o numesc cămela riului precum și pe cămelă o numesc corabia pustiului.

Astă passere pare a fi susceptibilă (priimitóre) de óre-care educație și chiar de óre-care veselie, cu toată greutatea sa, ea nu e selbatică și se obicnuesce voios cu omul. Rzeczyuski, naturalist rusu, vorbesce d'un pelican nutrit în timp de 40 ani lă curtea Bavierei în Germania, care iubea mult societatea și pare că găsea o mare plăcere a asculta musica. Belon a vedut în insula Rhodos unul care se preumbla familiar p'in orașu, și Culmann în Gessner spune faimosa istori'a acestui pelican care urma pe imperatul Maximilian sburând asupra armatei când mergea și se înalța câte o dată atât de sus în cât se părea ca o rondurică de micu.

Buffon a cređut că s'ar putea pune la profit instinctul pelicanilor pentru pescuit, învêțind aceste passeri dupo cum Chinesii și alte popore selbatice din America au învêțat Cormoranii, passeri tot dintr'acea familie. Într'adever ar trage cineva dupo pelicanii avantage atât de mari, în cât ar putea dintr'o singură pescuire să facă o provisie considerabilă de pesci; dar toată dificultatea stă în essecuție, și este probabil că marea voracitate a acestor passeri, care înghit dupo cum se đice la o singură dată atâta pesce cât ar fi d'ajuns pentru prânđiul a 6 ómeni, ar fi tot-d'una un obstacol la reușita unei asemenea întreprindere. Carnea pelicanului na e bună de mâncare fiind-că are unu gustu urât ș'o odóre de baltă, cu tóte acestea unii navigatori strâmtorați s'au obicnuit a o mânca. Evreilor le era definsă ca necurată *). Din punga pelicanului își fac navigatorii căciuli și pungă pentru tutun.

Terminăm avest articol prin a arăta în câte-

*) Moise, în Livitie cap 11, a đis că Lebada și Pelicanu sunt passeri necurate.

va vorbe caracterele anatomice și fiziologice, precum și locul ce ocupă pelicanul p'ntre passeri. Scheletul pelicanului ca și mai al tuturor passerilor este compus de óse care în loc de măduvă sunt pline cu aer, d'aceea ósele passerilor sunt mai usurele de cât ósele mammiferlor, creierul lor n'are circumvăluțiunii și i lipsesce protuberanția anularie, corpul callos și trigonul cerebral, măduva spinăreii se prelungește pînă la extremitatea colónei vertebrale, inima este mare și cupatru cavități, ca la mammifere, plămónii cunt îngăuriți și aerul în loc să fie măr-ginit numai într'aceste organe ca la mammifere, trece și circulă mai în tot corpul. Trachee-arteria (canalul prin care trece aerul în plămóni) pelicanului ne arată o particularitate ce nu se găsesce la alte passeri.

Se pare că Natura în marea ei prevedere a îngrijit ca pelicanul să nu se înecă când deschide sacul întreg sub apă ca să înghită prada; d'aceea trachee-arteria se depărtedă înainte de vertebrele gâtului, se lipsesce sub acest sac bucal unde se și vede o umflătură: tot-d'odată două muschi sfincteri, adică circulari și contractili strâng esofagul (canalul pe unde intră alimentele în stomac) și ast-fel se închide intrarea a-

pei. Limba este mică și cornósă, d'aceea gustul mai tuturor passerilor este foarte redus.

Pelicanul este un bun înotător, și are gâtul lung ca toate passerile aquatice. Locul ce ocupă ellu p'ntre passeri este ordinea palmipedelor totipalme alle lui Cuvier genul pelecant.

Sunt mai multe specii de pelican:

- a) Pelicanul cu moțiu frizat (P. Crispus).
- b) Pelicanul ócheș (P. fuscus).
- c) Pelicanul cu ochelari (P. conspicillatus) și d) Pelicanul ordinar (P. onocrotalus, Linné), acest din urmă face subiectul articolului nostru. Penele lui sunt albe închise ear alle aripilor dau pucin în negru pe margine. Capul p'rtă în dărăt un buchet cu pene lungi și suptiri; pelea faciei este albă și în epoca amorului devine roșie, ear pelea sacului este galbenie cu vine. Puii p'ănă la două ani au penele cenușii. Astă passere trăesce obicnuit în țerrile orientale alle Europei. Este prea commun pe râurile și pe lacurile Ungariei și alle Rusiei unde p'ortă numele de Baba pitza (femea passere); se găsesce asemenea în mare numer și pe Dunăre, prin urmare am putea să'lă avem și noi dac'am vrea. Ellu locuesce asemenea în Africa și n America.

A.

Istoria Vesuvului.

Art. II.

Dacă erupțiunile moderne n'au dat locu la fenomene așa de ngrositoare c'aceea de la 79 care a înghițit Herculenum și Pompeia, cu toate acestea saū mai întâmplatū adese ori destrucțiuni parțiale a orașelorū d'idite la p'olele Vesuvului.

Semnele precursorii (înainte mergătoare) alle erupțiunei sunt; secarea faró veste a isvórelorū ș'a puțurilorū. Spunū că reptiliile esū din pământū și că animalele presinta óre care nerăbdare. Fmmlū care ese din craterū se măresce ne 'ncetatū, se îndesă și amestecându-se de cenușe se 'nalță din caraterū sub formă d'ocolónă perpendicularie pînă la înălțimea de 3000 metri se lătesce și ia forma unū pinū.

Ploile de cenușe și de mici fragmente de piatră poncie care se numescū lapilli, ținū câte odată mai multe dille. La erupțiunea dela 1822 au ținutū 12 dille după observația d-lui M. de Humboldt. Vaporulū de apă caldă aruncatū la o

nălțime de 3000 m. se condensă într'o atmosferă mai rece și acestă repede condensatje măresce tensiunea electrică; colóna de cenușe este străbătută în toate sensurile de fulgere, și deosebitū de sgomotulū volcanului se mai aude unū sgomotū ca de tunetū.

Afară de cenușe și de lapilli Vesuvului mai asvărle încă pietre avēnd un metru cub pînă la o înălțime de 1200 m. Câte odată erupțiunile presintă numai aceste fenomene. Obicnuit lava se'nalță în antrulū craterului, trece pe d'asupra și se respāndesce formīndū torrente ardătoare pe c'osteles muntelui. Câte o dată sub influința presiunei interioare, muntele crapă și lava curge pe gurī decchisse mai jossū de cât crater. Lava conservă căldura sa internă ani întregi fiind acoperitā pe suprafacie de scorie care este un reū conductor de căldurī. S'a calculat în general că vitessa (iuțeala) ordinarie a la-

vei la esirea sa din crateru Vesuvului este aprópe de 1000 m. pe orá, s'a gássit in lavá și arbori abia carbonisați. În urma erupțiunilor ese câte o dată acid carbonic de sub lavele vechi in pivnițe și sutterane; și acest fenomen ia numele de moffete. În 1822 s'a manifestat 40 dílle dupó erupțiune. În 1794 aceste moffete aũ tăcut să pérá multe persóne care aũ fost asficsiate.

Timpul cât ține fenomenele volcanice este variabilú. Câte odatá conservá activitatea lor mult timp și se reproduc; câte o dată se potollesc in grabá și nu ține pe cât prea pucin.

Dintre difleritele orașe care se affá impregiurul Vesuvutui Herculanium este singurul care a fost cotropit d'un curent de materie in fusiune (topire); acest curent n'a pătruns in dídirile care fussedera mai'nainte inválite de tuf și n'a ocasionat nic'ó pagubă. Dar adesse-orí s'a in tãmplat că torrente arđátóre aũ curs pe stradcle Torrei-del greco și c'aũ consumat o mare parte din orașú, se pare destulú de provabilú că,

mórtea a 3000 dintre locuitorii soi care a avut loc in 1631 ce mai mulți istorici atribuesce Ia o emissiune de apă feartá, a fost mai cu sémá causatá d'o inondațiune alluvialá. La 1794 stradele și casele aũ fost inundate de lavá, strada principale s'a transformat intr'o carierá de lavá de unde aũ scos pietre pentru construcțiunea altor case nuoe peste celle ruinate. Biserica a fost pe jumátate ingropatá intr'o massá solidá, dar partea ei de sus d'atunci a servit de fundațiune a unui nuou edificiu. Lava s'a 'ntinsú până la marea și tot intr'acéstá catrastrofá aũ perit 400 persóne.

Populația actualá este de 15000 individi și se póte respunde intr'un chip mulțumitor acellora care întrébá cum locuitorii acesteí țerri așia de puciná atențiune la vocea timpului și la înscințările Naturei ca să și ređidescá locuințele lor intr'un loc așia de multe orí pustiit.

A.

(Aa urma).

Comunicațiuni sciințificei mici.

O colóre verde inocente pentru bonbone. Póte că avem între lectorii nostri și vr'un cofetar, o să dãm urmatórea recetá ca să vápseascá bonbónele, cofeturile și lichorile salle cu o colóre verde inocentá și nevătámátóre sãnetetei, dar nu cum aũ făcut mulți pená acum c'au vãpsit bonbonele cu s'arú, adicá un preparat d'aramá care produce vãrsátura, colicá și alte semne de Intocsicațiuni (otrãvire) precum am observat'ó de multe orí mai cu seamá la copii dupe se aũ mãncat asemenea bonbóne, cofeturi saũ colive.

Receta nostrá este cea urmátóre: să iea 5 greunțe de șiofran bun, să tórne pe dínsu 3 dramuri d'apá și să'l lase să stea 24 de ore intr'o caldurá moderatá; asta va da o colóre verde frumóse. Saũ se iea 4 greunțe Indigo, să tórne pe dínsú 7 dramuri d'apá și să'l lase in caldurá iar 24 de ore; aceste colóri sunt bune pentru cofeturi; dar când ferbe cineva sirop împreuná cu aceste colóre verde, priimesce un sirop verde frumos, cu care va putea vãpsi lichori, și spirturi aromatice

B.

Observațiuni dietetice asupra tãierei animalelor. Este sciut acum că carnea animalelor care s'a ostenit prea mult naintea morții lor, este periculósá pentru omú. Așia s. e. se scie acum că modul vinatului cerbilor d'ai goni pená la mórte, este fórte vicios; fiind-cá se desvoltá in carnea animalelor un principú veninat (otrãvitor). Este renumitá istoria unui banchet cu carnea de cerb omorit ast-fel; acolo toți convivi s'aũ bolnãvit pe urmá de Tifus lingóre din care o mare parte a murit. Dar și chiar gonirea boilor, a vacilor, a oilor și mai cu seamá a porcilor la tãiere, este un mod fórte reú și vicios; căci și carnea acestor animale se stricá prin ostenéla animalelor și sufferințele lorú de tot felul. Mai cu seamá D. Veterinar Ada a aratat că carnea muschilor mesului, se strica prea mult șunca unui asemenea porc, n'are nici un gust și nici nu se afumá bine. În țerrile fericite unde esistá cãi ferrate, nimínea nu mai aduce animale de departe pe jos pentru tãiere, dar și la noi ar fi bine ca autoritãțile competente să ingrijascá ca să nu maltratãm și să ostenim pe bieteles animale, pená le omorím și nu semãnám in acéstá cu faimósá incuisițiunea a Spaniei care a chinuit cu felurime de suferințe infernale pe sirmanele victime pená le aũ ars pe Au-toda-fé, „in gloria Dumedeului” cum điceaú.

B.